

УДК 821-3
DOI 10.35433/31.2020.151-157

Олена ЮРЧУК

**«КАРНАВАЛ МАВ ОТ-ОТ РОЗПОЧАТИСЯ». БЛИСК І ЗЛИДЕНІСТЬ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА
ДАНИЛЕНКА «КЛУБ “СТАРІЙ ПЕГАС”»**

У пропонованому дослідженні увага зосереджена на особливостях художньої презентації сучасної української культури в романі Володимира Даниленка «Клуб “Старий Пегас”». Автор із притаманною йому іронією оприявнює «людську комедію», що містить розлогу колекцію людських образів: від літераторів-графоманів до викладачів сумнівних закладів вищої освіти. В обох випадках мова йде про підміну понять, наповнення культурного простору кінчевими елементами.

Ключові слова: літературний процес, літератор-графоман, культура, кітч.

Володимир Даниленко належить до сучасних українських письменників, які з певним інтервалом часу пропонують читачеві нові тексти, увиразнюючи свій стиль. Його перші публікації – оповідання «Два песика» «Монолог самотнього каменя» та інші. Сьогодні ж письменник є автором низки книжок. Це й збірки оповідань «Сон із дзьоба стрижа» та повістей «Тіні в мастку Тарновських», і романи «Газели бідного Ремзі», «Капелюх Сікорського», «Кохання у стилі бароко». До речі, саме цей твір у свій час Ніла Зборовська назвала найкращим романом сучасної української літератури. І, авжеж, Володимир Даниленко представник і промоутер явища, що, за його влучним твердженням, повстало «...завдяки інтелектуальній тусовці Бориса Тена», тобто Житомирської прозової школи.

Тому не дивно, що творчій доробок письменника втрапляв у коло зацікавлень українських літературознавців. Праці Ніли Зборовської, Ярослава Поліщука, Роксани Харчук та інших. Петро Білоус у передмові до збірки «Сон із дзьоба стрижа» досить влучно стверджує, що твори письменника «...на тлі пошуків у сучасній прозі приваблюють насамперед художньою вираженістю, їм не притаманна літературна радикальність... (...) Здається, що цей автор дуже тонко вловлює читацькі запити саме сьогодні. Тому рішуче не пориває з кращими традиціями вітчизняної прози, а синтезує їх із новими художнім світобаченням і мисленням» [1; с. 16]. У пропонованому дослідженні зосередимо увагу на романі «Клуб “Старий Пегас”», що побачив світ у 2019 році у видавництві «Піраміда», і в якому Володимир Даниленко презентує сучасний український культурний простір.

Уже неодноразово наголошувалося, що стилю письменника іманентні три складові: магічна, комічна й лірична. А ще обов’язкова присутність фатальної

жінки, яка в різноманітний спосіб впливає на життя головного героя. І цього разу письменник не відхиляється від вже протореного шляху, тому саме його читач не залишиться розчарованим. Центральною сюжетною лінією стає історія кохання головного героя Юлія Солодчука. Традиційно для Володимира Даниленка у ній головна роль належить фатальній жінці: «Після поїздки до Ворзеля уяву Юлія Солодчука почала все більше захоплювати Ганна Жебрій. Вона входила в нього як вірус, від якого не було ліків і якому треба було просто піддатися, щоб його пережити» [2; с. 29]. Щоправда фатальною й неземною вона постає, певно, тільки в уяві самого Юлія. Ганна Жебрій – невизначна ні на вроду, ні на індивідуальність. Так, вона егоцентрична й непослідовна у свої вчинках, але поза тим не має ніяких особливих талантів: ні до викладання, ні до літератури, ні до мистецтва створювати затишок коханій людині. Чим вона приваблює Солодчука? Герой і сам не має конкретної відповіді на це питання. Зрозуміло, що стосунки, побудовані на нещирості, брехні, не врятує і добрий секс. У фіналі маємо сердечну драму й розбите серце, яке не може вилікувати зовсім нефатальна Божена, тому Солодчук обирає самотність і літературну творчість.

Цікавішою видається сюжетна лінія роману, пов'язана з літературною та викладацькою діяльністю головного героя. Ярослав Поліщук у рецензії «Втеча старого Пегаса», котра також є частиною книжки, говорить про автотематичний характер роману, що його «...можна сприймати також як властиву автотерапію, про що відверто зізнається письменник устами свого персонажа, який є його alter ego» [4; с. 242]. Справді так, з одного боку, головний герой Юлій Солодчук, переживши розчарування в людях і любовну драму, прагне виговоритися / позбутися негативного досвіду за допомогою літературної творчості – він пише роман про те, що з ним відбувалося: «Сьогодні почну писати роман про клуб, університет, Ганну Жебрій і наші стосунки, – подумав він. – Почуття такої жінки непередбачувані й мінливі. Вона може запевнити, що любить, а на другий день відключить телефон і кілька місяців у неї не буде бажання зустрічатися. Зрештою, мені треба про неї написати, щоб розв'язати цю проблему в собі, бо збожеволію» [2; с. 165]. З іншого – сам автор через свого героя та його історію проговорює те, що пережив він.

У цьому контексті цілком виправданими є епізоди твору, які на перший погляд зовсім «вилузуються» з історій кохання чи професійної діяльності героя. Здавалося, для чого вводити в текст сюжетну лінію про ерудованого, але відірваного від реальності юнака Романа Гриньо. Та саме вона дає змогу авторові проговорити особливості створення тексту, а також підкреслити, що цей процес і справді може стати психологічною терапією. Крім того, Юлій Солодчук (sic! Володимир Даниленко) вкотре ділиться своїм досвідом становлення як письменник: «...я несподівано для себе і вчителів почав писати химерні твори. Вони не були схожі на те, що вимагали в школі. Мої ровесники підлаштовувалися під вимоги педагогів і писали так, щоб їм догодити, а в мене виходили дивні історії з сюжетами, з несподіваними розв'язками» [2; с. 96]. Володимир Даниленко у свій час зробив спробу осмислити постать письменника в літературному процесі, торкнувшись і власної біографії. У тексті роману, до речі, маємо збіги. У розмові з Ганною Юлій стверджує: «Я з п'яти років знав, що народився для літератури» [2; с. 78]. Аналогічні

слова знаходимо й в книзі «Лісоруб у пустелі»: «...я зрозумів, що буду письменником у п'ять років. Ніхто про це не говорив, але саме тоді в мене з'явилося таке переконання, ніби мені хтось це нашептав» [3; с. 12].

Та повернемося до магістральної проблеми роману – сучасний український культурний простір. І знову ж мова йтиме насамперед про літературу, літераторів. Розповідаючи про клуб «Старий Пегас», Володимир Даниленко оприявнює таку собі «людську комедію», що містить розлогу колекцію цікавих людських образків. У клубі зустрічаємо колоритні постаті письменників Маркіяна Хруня – радянського «сексоти», який написав не один донос на своїх колег, і, не зважаючи на вік та новий час, продовжує за потреби це робити, Орисі Куки – професійної фуршетниці або стололазки, богемної однозубої діви, Жори Піщика – клубного алкоголіка, Броніслава Нищоти, який майстерно пише некрологи. Саме вони дозволяють усвідомити, чим є літературний клуб. Це місце, в якому вже давно немає творчості, а лише мумії, присипані нафталином минулого, що вважають себе літераторами й заповідають обов'язково експонувати свій труп у вестибюлі клубу, щоб по смерті ще хоч на деякий час підкреслити свою значимість.

Візуальна презентація будинку, де міститься клуб, наділена монументальною й водночас танатичною символікою – гранітні кулі, огорожа з металевою литвою, важкі дубові двері. Тому в інтер'єр клубу так добре вписують пластикові цвинтарні вазони («І ця пластикова цвинтарна папороть у великій зеленій вазі, і давній пил на стінах, і потерті шкіряні крісла...» [2; с. 12]), а у погруддя Тараса Шевченка дірка в скроні, «...ніби Тарас Григорович, надивившись на своїх колег, з відчаєм застрелився, але йому зашпаклювали в голові дірку і змусили далі спостерігати це неподобство» [2; с. 12].

Юлій Солодчук цілком свідомий того, що змушений керувати клубом, левову частину якого складають люди, котрі не мають жодного стосунку до літератури. Споглядаючи за ними, він виокремлює «три категорії пришелеп»: «бовдур абсолютний», «бовдур пихатий» та «бовдур поміркований». Поза тим кожний із них має ще й свою специфічну атрибутику.

З перших сторінок роману знайомимся з Жорою Піщиком, який візуально схожий на митця-неформала: «Довге й давно немите волосся, розчесане вітрами, і алкогольна засмага на обличчі видавали в ньому натуру вільну від будь-яких умовностей, включно з тактом і етичними церемоніями» [2; с. 13], але насправді він не більше як алкоголік, що з'являється у клубі, щоб випрохати або гроші на питво, або декілька чарок трунку: «Налий сто грам, бо труби горять» [2; с. 14].

Не менш колоритний графоман Кузьма Сподарик, котрий усе життя мріяв отримати посвідчення члена клубу. Ця мрія примушувала його прилаштуватися до реалій часу, тому в радянський період він писав відповідно до «совкової» ідеології: «раніше він писав вірші про трудові подвиги, дружбу народів, українських буржуазних націоналістів...» [2; с. 24], а в часи незалежності на заборонені попередньо теми: про гетьмана Виговського, митрополита Іларіона і діячів Директорії. Та все було марним. Володимир Даниленко іронічно стверджує, що лише власні кошти, пляшка вірменського коньяку та зятеве фінансування роману Маркіяна Хруня наблизили його до

заповітної мрії, але не на довго: «Та коли він узяв у руки сине посвідчення із золотистим зображенням Пегаса, про яке мріяв усе життя, то від радості, що аж розпирала груди, так розхвилювався, що ввечері йому стало погано, дружина викликала швидку допомогу, і доки вона до нього їхала, помер» [2; с. 25].

Пильної уваги потребує й згаданий вище Маркіян Хрунь – людина системи. У романі ні слова не йдеться про його літературну діяльність, але інші його характеристики дають змогу усвідомити, що перед читачем постає образ письменника-сексоти, специфічні вміння якого не втратили актуальність і в наш час: «В радянські часи, коли він навчався на філологічному факультеті Львівського університету, його завербували в КДБ, і Маркіян Хрунь доносив на студентів і викладачів. Згодом його почали засилати в літературні збіговиська, де читали самвидав і писали заборонені вірші» [2; с. 203]. Не даремно саме він підписує публікацію-наклеп на Юлія Солодчука та запускає програму усунення його від керівної посади клубу «Старий Пегас»: «...Солодчука треба публічно заплувати, а потім усунути. Я допоможу» [2; с. 205].

Не залишаються осторонь авторської обсервації й жінки-письменниці. Найперше – це поетка-німфоманка Зоя Стрикало, якій за сімдесят, але вона «...писала відверту любовну лірику і завжди приходила в сукні з декольте, бо груди, незважаючи на вік, у неї були непогані...» [2; с. 25] й уперто намагалася спокусити Юлія Солодчука. Комізм ситуації підкреслюється тим, що немолода поетка поводить не тільки як певна у своїй красі молода ексцентрична жінка, а й інкрустує «процедуру спокушання» сумнівною еротичною поезією: «Зоя Стрикало підійшла до нього, обперлася коліном об його крісло й продовжила читати. Її промовисті жести видавали в ній темперамент палкої жінки, що не терпіла заперечень, бо була впевнена у своїй жіночій неперевершеності.

*Твої пальці доторкаються до мого лона,
і гора, яка підкорилася тобі,
відкриває для тебе
свою потаємну печеру,
в якій є все для того,
аби ти поселився там назавжди,
остаточно
і безповоротно» [2; с. 155].*

Зовсім інший тип жінки-письменниці бачимо в образі Орісі Куки – професійної фуршетниці або стололазки, котра пишається своєю роллю. Володимир Даниленко стверджує, що «Оріся Кука потрапляла на всі фуршети, на які хотіла потрапити, і будь-яка охорона була безсила перед нею. Її незмінний червоний капелюшок і бездоганна посмішка з єдиним, але чарівним зубом, ставали символами всіх більш-менш помітних київських фуршетів» [2; с. 137]. Саме за допомогою цього образу письменник підкреслює загальний низький культурний рівень українського суспільства. Гротескова літературна фурія говорить від імені «інженерів людських душ» – письменників, у той час коли в її спічах література й не тільки набувають флеру кітчу: «...ви зможете пройтися поетичними стежками малишківського краю, припасти до життєдайних джерел, з яких пив Андрій Самійлович Малишко, і вклонитися обухівській землі, яка народила цей таланти. Слава Україні!» [2, с. 140]. Тому не дивно, що від Орісі Куки дізнаємося, чого сьогодні вартує література або літературна акція (sic! байдуже, чи це малишківські читання, чи фестиваль

патріотичної поезії): «– Що ж ви зробите за п'ятдесят гривень? – здивовано подивився на неї Юлик. – Як що?! – обурилася вона. – Куплю пляшку солодкої води, пляшку мінеральної, пачку печива, зберу школярів, прочитаю їм свої вірші, потім прочитає свої вірші їхня вчителька, а потім – діти, ми визначимо переможців читань, і я вручу їм грамоти» [2; с. 154].

Важливою складовою сучасного літературного життя стають конкурси, премії за найкращі твори, довгі й короткі списки лідерів та аутсайдерів літературного року. Не уникає Володимир Даниленко й цієї теми. У клубі «Старий Пегас» мають вручати премію за кращі твори гумору й сатири «Їжак». Здавалося б, що цілком позитивним є той факт, що літературний клуб має таку давню традицію, але «давньою» є не тільки премія, а й очільник журі Микита Косогляд (sic! чого варте саме прізвище). Вже візуальна презентація цього персонажа не лишає сумнівів, що й з премією у клубі не все так просто: «...був старий, глухий, переплутував дні тижня, забував, який зараз рік, не запам'ятовував імена людей» [2; с. 70]. Тож нічого дивного, що ні голова журі, ні члени не читали жодної з тридцяти книжок, що подані на премію, а перемогу отримує апаратник Марк'ян Хрунь, який переробив свою радянську п'єсу й видав за гроші племінника. Володимир Даниленко не шкодує іронії у зображенні обговорення претендентів на премію. Досить декількох натяків на фуршет як члени журі починають не просто схилитися на бік переробленої п'єси «Іван – син Івана, онук Степана», а називати його автора «Аристофаном нашого часу», Квіткою-Оснoв'яненко та Йонеско в одній особі. Семенові Варцабі, який намагається встановити правду, залишається лише діагностувати: «– Ви – остолопи, бовдури, дегенерати! За могорич, чуєте, продасте, цего, премію “Їжак”» [2; с. 70].

Не менш колоритним місцем за клуб «Старий Пегас» є Міжнародний університет культури, який очолює професор і відомий співак Михайло Плювако. З перших сторінок роману занурюємося в український культурний і освітній кітч, де викладачі й студенти приходять на перший дзвоник як на карнавал, одягнувши на себе костюми, що маркують національні культурні знаки: від Мамає з кобзою, гетьмана Мазепи з Мотреєю, Нестора Махна з маузером до вареників. А ректор університету разом із напівоголеними дівчатами у сьйві золотого дощу з фольги витанцьовує і виспіває про курочку, яка «ко-ко-ко»: «На сцену вискочили напівоголені дівчата, залунала фонограма, і весь двір радісно застрибав, затанцював, а Плювако в своєму золотистому костюмі тупцяв на сцені, і вітер надував йому піджака, роздував штани, від чого він здався великим і круглим, як сонце, що зійшло над університетськими корпусами й засліпило всім очі» [2; с. 6].

Не менш промовистими є й спічі ректора на засіданнях викладачів. Вони демонструють мовне безкультур'я, невігластво. Та саме ці спічі дають змогу зрозуміти і самого ректора, і його бачення освіти: «У нашій країні багато людей мають гроші, але не мають часу для навчання, бо, як кажуть американці, врем'я – деньгі. Так от, наша ідея полягає в тому, що абітурієнт приходить в університет, заходить в аудиторію, де сидить касир, платить гроші за весь час навчання, і в цій аудиторії сидять викладачі різних дисциплін. Він підходить до кожного, з ним говорять популярно і коротко, на рівні анекдотів розказують про свій предмет, консультують, спілкуються, викладач ставить у залікову книжку оцінку або залік. (...) Після останнього стола, – зробив інтригуючи паузу Плювако і обвів усіх переможним поглядом, – він підходить із заліковою до голови державної екзаменаційної комісії, і йому видають диплома» [2; с. 145].

Нічого дивного, що поруч такого ректора працюють і навчаються відповідні викладачі та студенти. Вони говорять або російською, або суржилом, займаються профанацією, а не навчанням чи викладанням. Чого варте мовлення і дії викладача Павла Жилуна, який за інтимні стосунки пише студенткам дипломні роботи й цілком підтримує освітню «політику» ректора. Зокрема, Юлія Солодчука дивує, що на підлозі, викладеній плиткою, набиті трафаретом сліди босих ніг. Від Жилуна він дізнається, що «це хтось із піарщиків придумав, щоб кожен, хто приїде до Плювака, побачив ці сліди й подумав, що він у своєму селі, де ходив по грязюці босими ногами. Плювако – він такий. Він нігде не пропаде і, тим більше, не втратить» [2; с. 53]. Володимир Даниленко іронічно зображає студентів МУКУ. Двічі на сторінках роману з'являється образ студентки із промовистим прізвищем Нетудихата. Альона спочатку безапеляційно заявляє: «...У мене зовсім немає часу. І я не знаю, як писати вступ. Для мене це більша тема. Все остальне я можу розжати без проблем. В смислі, воно все є в інтернеті, і його звідти можна скопіювати» [2; с. 142], а пізніше так само безапеляційно озвучує бажання «стать преподавателем»: «Як представлю, що заходжу в аудиторію, читаю лекцію, а потім розказую студентам анекдоти і про свою лічну жизнь, то, вірите, заснути не можу» [2; с. 160].

Відповідно до таких персонажів пасує й інтер'єр університету, стіни якого прикрашені портретами професорів із золотими відбитками їхніх долонь, а подвір'я скульптурами, штибу Ромео й Джульєтти, у яких акцент зроблений на надмірній тілесності: «...Ромео важко тримав на руках Джульєтту з могутніми, як для тринадцятилітнього дівчиська, ногами й грудьми» [2; с. 6].

Отже, у романі «Клуб “Старий Пегас”» Володимир Даниленко зосереджує увагу на особливостях сучасного українського культурного простору. На сторінках книжки постає невтішна кітчева реальність, у якій комфортно можуть почуватися лише графомани й невігласи. Що ж залишається іншим? Або скористатися порадою героя Валюньки Жиха, яку він дає Юлію Солодчуку: «...ти – живий у цій законсервованій раковій пухлині минулого. На твоєму місці я б плюнув на все і зайнявся тільки літературою» [2; с. 223], або вчинити як мармуровий Пегас, що зіскочив із фронтону клубу, промчав чвалом вулицями міста й розчинився в його суєті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус Петро. Між першою та останньою чашкою кави... / Петро Білоус / Сон із дзьоба стрижа. – Львів: ЛА «Піраміда», 2006. – С. 4–16.
2. Даниленко Володимир. Клуб «Старий Пегас»: роман / Володимир Даниленко. – Львів: ЛА «Піраміда», 2019. – 252 с.
3. Даниленко В. Г. Лісоруб у пустелі: Письменник і літературний процес / В. Г. Даниленко. – К.: Академвидав, 2008. – 352 с.
4. Поліщук Ярослав. Втеча Старого Пегаса / Ярослав Поліщук // Клуб «Старий Пегас». – Львів: ЛА «Піраміда», 2019. – С. 241–251.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bilous Petro. Mizh pershoyu ta ostann`oyu chashkoyu kavy`... / Petro Bilous / Son iz dz`oba stry`zha. – L`viv: LA «Piramida», 2006. – S. 4–16.

2. Danylenko Volodymyr. Klub «Staryj Pegasus»: roman / Volodymyr Danylenko. – L'viv: LA «Piramida», 2019. – 252 s.

3. Danylenko V. G. Lisorub u pusteli: Pyśmennyk i literaturnyj proces / V. G. Danylenko. – K.: Akademvydav, 2008. – 352 s.

4. Polishhuk Yaroslav. Vtecha Starogo Pegasa / Yaroslav Polishhuk // Klub «Staryj Pegasus». – L'viv: LA «Piramida», 2019. – S. 241–251.

Olena Yurchuk

«The carnival was about to begin». The brilliance and poverty of modern Ukrainian culture in the novel by Volodymyr Danylenko «“The Old Pegasus” Club»

The proposed study was confidently focused on the artistic presentation of modern Ukrainian culture in the novel by Volodymyr Danylenko «“The Old Pegasus” Club». It has been repeatedly emphasized that there are three syllables immanent in the style of the writer: magical, comic and lyrical. And the obligatory presence of a fatal woman, who in many ways affects the life of the protagonist. And this time the writer does not deviate from the already paved path, that is why his reader will not be disappointed. The central storyline is the a love story of the main character. However, more interesting storyline of the novel related to literary and teaching activities of the protagonist. The author with an inherent irony unveils «human's comedy» that opened a collection of human images: from graphomaniac to teachers of questionable institutions of higher education. In the «“Old Pegasus” Club» we meet the colorful figures of writers Markian Khrun - the Soviet «sexist» who wrote more than one path to his colleague, and despite of the age and a new time continues to do so as needed, Orisyia Cooky - a professional buffet or table-dresser bohemian one-tooth virgin, Jory Pitsika – a club alcoholic, Bronislav Nishchota, who skillfully writes obituaries. They make it possible for them to be aware that the club is a local area with no creative activity. No less colorful are the images of teachers and students of the university where works Yuliy Solodchuk. Therefore, the pages of the book present a disappointing reality, in which only graphomans and ignorants can comfortably feel.

Key words: literary process, writer-graphomaniac, culture, kitsch.

